

дактор перевода М.Н. Грецкий. Издательство «Прогресс». – 299-313с.

10. Лапин Н.И. Молодой Маркс / Н. И. Лапин ; Н.И. Лапин. – 3-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1986. – 479с.

11. Ойзерман Т.И. Главные философские направления : теоретический анализ историко-философского процесса / Т. И. Ойзерман ; Т.И. Ойзерман. – 2-е, дораб. изд. – М. : Мысль, 1984. – 303с.

12. Розенберг Д.И. Комментарии к "Капиталу" К. Маркса. Москва: "Экономика"–1984. – 720 с.

13. Нарский И. С. Марксистская концепция отчуждения и экзистенциализм //Философия марксизма и экзистенциализм. – М., 1971.

14. Ильенков Э.В. Диалектика абстрактного и конкретного в «Капитале» Маркса - Академия наук СССР. – М.,1984 – 290 с.

15. Марксистская философия в XIX веке. /Под ред. А.Р. Познера. – Москва: Издатель-

ство «Наука», 1979 –486 с.

16. Электронный ресурс: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4993

17. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд. 2-е. –Т.42

18. Гегель. Феноменология Духа. Философия истории. – М.: Эксмо, 2007. – 880 с.

19. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд. 2-е Соч., 2 изд., т. 3, с. 469.

20. -Проблема отчужденного человека в учении К. Маркса/ В.Е. Горозия // Горозия В.Е.// Человек. Государство. Глобализация: Сборник философский статей. Выпуск 3/Под ред. В.В. Парацвния. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, Тбилиси: Институт политологии АН Грузии, 2005-с.98-117

21. Электронный ресурс: [http:// fractal-vortex.narod.ru/1989/after_communism.htm](http://fractal-vortex.narod.ru/1989/after_communism.htm)]

Статья поступила в редакцию 08.11.2012

**О.М. ЗУХБА, к.е.н., доцент,
Донецкий национальный технический университет**

МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВА НА РІЗНИХ РІВНЯХ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА СПЕЦИФІКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізовано особливості моніторингу результатів економічної діяльності домогосподарства на різних рівнях і досліджено теоретичні проблеми їх обліку. Доведено, що існуючі макроекономічні показники не адекватно віддзеркалюють реальні результати економічної діяльності та доходи домогосподарств. Запропоновано використовувати макроекономічні показники залучення домогосподарства до ринкового середовища як об'єктивні індикатори соціально-економічного стану суспільства.

Ключові слова: домогосподарство, макроекономічні показники, система національних рахунків

Розподіл створеного багатства між домогосподарствами, іншими господарюючими суб'єктами та всередині домогосподарства є однією з ключових задач економічних рішень, яка вирішується в динаміці. На рівні мікроекономіки – це забезпечення добробуту в майбутньому; на макрорівні це завдання втілюється в динаміці обсягу випуску продукту, темпах зростання економіки, динаміці норми

особистих заощаджень та рівня зайнятості. Необхідне об'єктивне визначення внеску кожного з економічних суб'єктів в загальні результати економічної діяльності. Існуюча система макроекономічних показників не дозволяє цього зробити і потребує вдосконалення.

Проблема дослідження діяльності економічних суб'єктів на різних рівнях була у центрі уваги дослідників протягом багатьох років. Окремі аспекти проблеми обліку економічної діяльності домогосподарств вивчали науковці різних напрямків, відповіді на її питання будувалися на різних теоретичних засадах, але досі не сформовано єдиного методологічного підходу. Дослідники спираються на різні концептуальні положення та висувають різні цілі: фундаментальний теоретичний аналіз, статистичну оцінку, оптимізацію соціально-економічної політики, вдосконалення інституціонального регулювання, насамперед права, забезпечення економічної безпеки. Так, досить ґрунтовно вивчені фінансові аспекти обліку, зокрема проаналізовано теоретико-

© О.М. Зухба, 2012

.....
<http://www.donntu.edu.ua> / «Библиотека»/ «Информационные ресурсы»

<http://www.instud.org>, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_ekon/

концептуальні засади фінансів домогосподарств, основні моделі фінансової поведінки, найважливіші джерела і види доходів, економічна сутність, структура та динаміка витрат вітчизняних домогосподарств упродовж останніх років [1; 2; 3]. В основу макроекономічного обліку на міжнародному рівні в СНР покладена розроблена методологічна база [4; 5; 6; 11; 12]. В сучасній літературі досить ретельно досліджені окремі аспекти обліку в контексті національної безпеки, зокрема актуалізована проблема відображення в офіційній статистиці тіньової економіки [7]. З одного боку, це викликано активізацією тіньового сектору, з іншого – певною обмеженістю можливостей статистичного спостереження. В країнах з перехідною економікою проблема статистичного обліку діяльності домогосподарств на макрорівні особливо актуальна у зв'язку з недосконалістю правової бази, виникненням значної кількості приватних підприємств, особливо дрібного, діючого без юридичного оформлення, зниженням рівня життя населення, що спонукає шукати додаткові джерела доходів. Запропонована й оцінка економічного потенціалу домогосподарств [8], визначена його спроможність формувати національне багатство.

В цілому в літературі вирішення проблеми обліку результатів діяльності економічних суб'єктів та визначення їх неврахованих обсягів формується за двома основними напрямками: теоретичний або операційний підхід. Відповідно до першого, притаманним насамперед вітчизняним дослідникам, невраховані результати діяльності розглядаються як результати діяльності окремої складної системи тіньової економіки. Операційний підхід, характерний для західних досліджень, застосовують при вирішенні прикладних, статистичних задач, формулюванні рекомендацій для соціально-економічної політики та вдосконалення законодавства. В методологічному розрізі суттєво відрізняються економічний, обліково-статистичний, кібернетичний, соціологічний, інституціональний, правовий підходи, розвивається й міждисциплінарний підхід.

Слід підкреслити, що існуючи дослідження недосконалість статистичного обліку орієнтовані насамперед на визначення масштабів тіньового сектору та на запобігання його розвитку. Але діяльність домогосподарств не може розглядатися як тіньова, її розвиток слугує показником нормального суспільно-економічного прогресу, що визначає цільову наста-

нову її дослідження.

В обліку результатів економічної діяльності домогосподарств існують дві основні традиції: макрорідхід, якій ґрунтується на СНР, та мікрорідхід, якій базується на мікроекономічних чинниках, зокрема на визначені бідності та її впливу на різні соціально-економічні групи суспільства. На концептуальному рівні макро- і мікрооблік досить близькі. Але в цілях та завданнях дослідження, джерелах та змісті даних, методах аналізу існують суттєві відмінності, які обумовлені практичними питаннями оцінки даних по індивідуальним домогосподарствам. Саме тому спостерігаються тенденції використання різних термінів та правил, результати досліджень не завжди є порівняльними. Проведення моніторингу економічної діяльності домогосподарств та визначення її ефективності потребує попереднього узгодження методологічних принципів обліку.

Метою даного дослідження є пропозиція об'єктивних індикаторів соціального стану суспільства на основі визначення особливостей обліку результатів економічної діяльності домогосподарства на різних рівнях, його обмежень та протиріч.

Господарська діяльність домогосподарства на макрорівні має певні особливості, які мають бути врахованими у дослідженні. Насамперед, її характерною рисою є глобалізація, вихід за національні границі, що відбувається в усіх сферах. В споживанні відбувається так звана «глобалізація споживання», його знеособлення, втрата національних і регіональних традицій. В сфері виробництва робітники в умовах глобального розповсюдження єдиних технологій вимушені виконувати схожі трудові завдання, а їх домогосподарства – пропонувати однобічно розвинуті трудові ресурси. Така уніфікація трудових навичок дозволяє пропонувати свої ресурси на фірми незалежно від національної приналежності останніх, в транс- та міжнародні корпорації. Спостерігається тенденція до так званої «глобалізації освіти», наглядною ілюстрацією такої уніфікації освітніх технологій та підготовки кадрів є Болонський процес [9; 10]. Діяльність домогосподарства в сфері обміну також стає глобальною: домогосподарства купують товари через мережу Інтернет незалежно від національних меж, розміщують свої збереження в іноземних банках, можуть вільно купувати акції та інші цінні папери на світових біржах тощо [1]. Масштаби такої глобальної

діяльності домогосподарств ще незрівнянні з національним рівнем, але вони мають тенденцію до зростання. Набуло загального характеру включення сучасних домогосподарств в національний розподіл діяльності та національний обмін (торгівлю). Сьогодні майже не залишилося домогосподарств, що існують виключно на принципах натурального господарювання та самозабезпечення. Поза сферою ринку залишається частина власно домашнього (внутрішнього) хазяйнування, але більшість ресурсів для нього має ринкове походження.

Для аналізу результативності економічної діяльності на національному рівні відповідно до СНР використовують так звану секторну структуру національного продукту. Концепція інституціональної одиниці включає домогосподарства, тому що вони автономні в прийнятті економічних рішень, хоча й не складають бухгалтерські рахунки й баланси (пункт 4.2 СНР) [11, с.63]. Сектор домашніх господарств, якій є в СНР найменш розробленим, має певну специфіку. Він включає різноманітні домашні господарства, незалежно від їх форми та розміру та некорпоративні підприємства, що належать домашнім господарствам. До цього сектору відносять і виробників: підприємства з виробництва товарів і послуг, які належать безпосередньо членам домашніх господарств і безпосередньо контролюються останніми. Усі виробничі підприємства цього сектору є «некорпоративними підприємствами», тобто вони не заснуються як юридичний об'єкт, окремий від домашнього господарства. «Некорпоративні підприємства» як такі не можуть брати участь в операціях з іншими економічними одиницями, не можуть вступати в контрактні зобов'язання за свій рахунок [12]. В перехідній економіці облік та визначення сектору домашнього господарства має свої особливості [11, с.72].

Грошові та натуральні виплати державою та іншими суб'єктами домогосподарствам на мікрорівні фактично можуть відрізнитися від аналогічних фінансових потоків між секторами на макрорівні. Домогосподарства в національній економіці вступають у відносини з комерційними підприємствами, державою, а також зі значним сектором некомерційних організацій. До останніх можна віднести організації, які надають неринкові послуги своїм членам (наприклад, політичні партії, профспілки, релігійні організації) та організації, зайняті благочинною діяльністю. До таких послуг можна віднести також соціально-

культурні послуги підприємств своїм робітникам на засадах безоплатності або пільг (лікарні, стадіони, клуби, дома відпочинку, які належать підприємствам і фінансуються ними). Частина таких трансфертів йде у грошовій формі, частина – у натуральній (харчування дітей у дитячих закладах та надання дітям безкоштовних шкільних посібників). Специфічна форма таких потоків має відбиватися в системі обліку.

Соціальна допомога домогосподарствам може надаватися у різних організаційних формах. Серед них можна виділити такі окремі групи, які розрізняються джерелом, формою надання та організацією виплати. В першу групу включають такі виплати, як пенсії, допомога малозабезпеченим, виплати по непрацездатності, інвалідності, у зв'язку з народженням дитини, вагітності та родам, соціальна допомога багатодітним родинам, стипендії тощо, які надають держава та підприємства певним домогосподарствам звичайно у грошовій формі. Останні можуть як залежати, так і не залежати від відрахувань, які здійснюють особи, що їх отримують.

До іншої групи можна віднести розходи, які несе держава у зв'язку з наданням безоплатних послуг закладів охорони здоров'я, освіти, транспорту (наприклад, держава видає посвідчення для безкоштовного проїзду в громадському транспорті та доплачує з бюджету за ці послуги транспортній компанії), інших соціальних послуг. Такі послуги надаються або всьому населенню, або його окремим групам. Третя група соціальної допомоги домогосподарствам пов'язується з продажем окремих товарів та послуг за дуже низькими цінами, звичайно нижче собівартості. До них звичайно відносять продукти, житлові, комунальні та транспортні послуги, від яких вирає все населення країни. Остання група соціальної допомоги домогосподарствам – це культурні, соціальні та інші послуги, які підприємства надають своїм робітникам та членам їх сімей, а іноді й місцевому населенню. Багато державних підприємств мали раніше та мають й досі власні дитячі садочки та табори, дома відпочинку, санаторії, якими їх робітники могли користуватися безкоштовно або за дуже низьку ціну. Слід зазначити, що з переходом до ринкової економіки частка останніх трьох груп скорочується, а першої зростає. Існуюча система обліку, яка побудована насамперед на ринкових оцінках, не враховує таких потоків, хоча фактично вони є доходами домогоспо-

дарств. Аналіз динамки соціальних трансфертів між сектором домогосподарства та іншими дозволить визначити більш соціально ефективні їх форми, підвищити адресність виплат та зорієнтувати їх на потреби найбільш нужденних шарів суспільства.

Трансферти та фінансові потоки між секторами на макрорівні не завжди є очевидними. Так, слід розрізняти соціальні виплати, які прямо одержує сектор домогосподарства, та соціальні субсидії, які одержують виробники соціально значущої продукції. В кінцевому підсумку, від обох видів соціальних розходів виграють домогосподарства на мікрорівні, але джерела та призначення (а відповідно, й облік) таких виплат є різними. Наприклад, якщо витрати пенсіонера на ліки відшкодовуються з фонду соціального забезпечення, то цей платіж є соціальним трансфертом домогосподарству в натуральній формі. Якщо держава виплачує аптекам суму на погашення збитків, понесених у зв'язку з продажем ліків всьому населенню за нижчими цінами відповідно до державної політики, то такий платіж розглядається як субсидія корпоративному сектору. Тобто в першому випадку трансферт враховується як грошовий потік між державою та сектором домогосподарств, а в другому – між державою та корпоративним сектором. З іншого боку, якщо людина сплачує лише частину вартості путівки в санаторій, ліків або послуг лікарні, а різниця відшкодовується державою з фонду соціального страхування, то такий платіж обліковується як соціальна виплата домогосподарствам у натуральній формі.

Іноді держава вважає за краще надання податкових пільг замість того, щоб виплачувати прямі витрати. Типовим прикладом може бути надання пільг від сплати податку з відсотків, що виплачуються по позикам під заставу майна на придбання житла. Такі платежі не є субсидіями, тому що заклади, які надавали позику, фактично отримали повний платіж з домогосподарств. В даному випадку зменшення податків розглядається як податок на доходи, які сплачуються державі. Тобто державні грошові та натуральні виплати домогосподарствам на мікрорівні фактично відрізняються від аналогічних фінансових потоків між секторами на макрорівні, що вимагає адекватного віддзеркалення у статистичному обліку.

Різниця в обліку діяльності домогосподарств на різних рівнях має значення для оцінки динаміки результатів національної економіки. Так, різна трактовка платежів за надані

безкоштовні ліки або інші соціально значущі продукти (як соціальні трансферти в натуральній формі або як субсидії) може суттєво вплинути на величину та розмір ВВП. Парадокс полягає в тому, що якщо вказані платежі трактуються як субсидії, величина ВВП буде меншою, ніж у випадку, коли ті ж самі платежі розглядаються як соціальні трансферти.

Існує певна різниця у обліку соціальних виплат підприємствами домогосподарствам на макро- та мікрорівнях. Соціальні виплати підприємств, які фактично отримують домогосподарства на мікрорівні, можуть відбуватися за різними джерелами, а тому й по-різному віддзеркалюватися в фінансових потоках між секторами. Так, виплати пенсій теперішнім та колишнім працівникам, відпустка з вагітності і пологів, компенсація за виробничу травму, стипендії, покупки путівок в санаторії та деякі інші нараховуються за рахунок умовних відрахувань на соціальне страхування, соціальні виплати не з фондів страхування, а в СНР вони відображаються в рахунку утворення доходів та рахунку вторинного розподілу доходів; плата за відпустку, добровільні відрахування в медичні страхові компанії, дотації столовим підприємства є фактично частиною заробітної плати, а формуються на рахунку утворення доходів підприємства; будівництво соціально-культурних об'єктів є фактично валовим накопиченням соціального капіталу, інвестиціями в трудовий потенціал працівників та їх родин (фактично в їх домогосподарства), а відображається на рахунку операцій з капіталом. Розходи підприємства на підготовку персоналу (утримання приміщень, найом викладачів, оплата лекцій тощо) є фактичним інвестуванням в людський капітал не тільки підприємства, а й домогосподарств персоналу – для підприємства є проміжним (поточним) споживанням, а в СНР відображається як «Рахунок виробництва». Компенсація за пошкодження майна робітника вважається капітальними трансфертами, а відображається на рахунку «Фінансовий рахунок».

Ще одним напрямком фінансових потоків між підприємствами та домогосподарствами є соціально-культурні послуги, які підприємства пропонує своїм робітникам безкоштовно або на пільгових засадах. В деяких країнах, (наприклад, у Росії) держава стимулює надання таких послуг шляхом пільгового оподаткування прибутку. Але іноді такі соціальні виплати не враховуються в ВВП (Китай у 1992 році), що означає недооцінку кінцевого спо-

живання домогосподарств та розміру ВВП. Тобто існує суттєва різниця в обліку фінансових потоків (доходів і витрат) між домогосподарствами та іншими господарюючими суб'єктами (підприємствами, державою) на макро- та мікрорівнях. Відповідно, є різниця й у розмірі фактичного кінцевого споживання, що здійснюють домогосподарства, і їх витратами на кінцеве споживання.

Існують ще деякі види трансфертів, що також здійснюються між окремими секторами національної або світової економіки і впливають на фактичне становище домогосподарств. Це можуть бути поточні трансферти між окремими домогосподарствами, наприклад, грошові перекази між членами однієї родини, що мешкають у різних країнах, штрафи і пені, наприклад за забруднення довкілля, виграші в лотерею та азартні ігри тощо. Їх облік може також бути різним на рівні окремого господарства і національної економіки.

На макрорівні існують трансферти, що впливають на перерозподіл доходів домогосподарств, а саме податки на доходи, майно та інші поточні трансферти. Поточні трансферти на майно та доходи домогосподарств включають податки на особисті доходи домогосподарств, які містять не тільки податки на трудові доходи, а й доходи від власності, пенсії, доходи від некорпоративних підприємств, які належать домогосподарствам, податки на доходи самозайнятих осіб, податки на доходи від інтелектуальної власності (гонорари), податки на осіб, що не мають дітей тощо. Деякі види податків розтягнуті у часі (наприклад, податок на доходи від винаходів) і можуть стягуватися через декілька років, деякі можуть нести інші суб'єкти, наприклад, податки на житло, яким фактично користується працівник, може сплачувати підприємство. Тобто динаміка податкових потоків між секторами може також відрізнятися на різних рівнях обліку.

Розуміння різниці обліку результатів економічної діяльності на макро- та мікрорівнях має не тільки прикладне (точність та адекватність обліку), а й певне політико-економічне (теоретичне) значення. З 1993 року розробники СНР стали трактувати дохід більш розширено, включаючи в додану вартість діяльність зі створення доходу всередині домогосподарства, оскільки така позаринкова діяльність (виробництво для власного кінцевого споживання) змінює рівень добробуту індиві-

да¹. Слід зазначити, що СНР розрізняє ринковий і неринковий випуски. Одна з ключових їх відмінностей полягає в способі оцінки випущеного продукту. В секторі домогосподарств, що виступають як «некорпоративні підприємства», виникають певні труднощі розмежування всього передбачуваного випуску на такі частини, де, з одного боку, виступають товари, що фактично реалізуються на ринку, а з іншого боку – товари, призначені для власного кінцевого споживання. У цьому зв'язку СНР рекомендує і те, й інше оцінювати в ринкових цінах [5; с. 104]. На практичному рівні це може означати, що діяльність деяких домогосподарств, яка більшою мірою відбувається в натуральному виробництві, буде оціненою за ринковими (економічно значущими) цінами. На наш погляд, така методика обліку може дещо викривити реальну картину, особливо в умовах інфляційного зростання цін. По-перше, ціна є певним відображенням суспільної оцінки рівня ефективності виробництва продукту. Якщо продукт не пройшов ринкове оцінювання, ефективність його створення не може бути порівняною з альтернативними варіантами. В економічній науці вже стало аксіомою, що суспільне виробництво внаслідок розподілу праці та спеціалізації є більш ефективним, що, власно, й обумовлює ринковий характер суспільного виробництва. В натуральному виробництві неможливе застосування відповідних технологій, питомі витрати є більшими, ніж у суспільному секторі, тому й оцінка результатів натурального виробництва в домогосподарствах за ринковими цінами не може бути адекватною. По-друге, в умовах кризи та інфляційного зростання цін відбудеться подальша натуралізація виробництва в секторі домогосподарства. Через зростання цін на продукти (у порівнянні з цінами ресурсів) деякі домогосподарства будуть змушені більше орієнтуватися на натуральне виробництво. Така обставина викликає відтік їх ресурсів зі сфери суспільного виробництва і відповідно веде до його скорочення і зростання ринкових цін. Це в свою чергу змушує йти з ринку наступні домогосподарства, процес набуває ланцюгового характеру. Але в системі національного обліку такі кризові тенденції не можуть бути побачені, тому що результати

¹ Наприклад, вирощування домогосподарствами сільськогосподарської продукції для власного кінцевого використання СНС рекомендує відносити на рахунки виробництва, що відповідним чином відбивається на ВВП і ВНД [6, с. 34-36].

діяльності натурального сектору продовжують оцінюватися за ринковими критеріями. Парадокс полягає в тому, що наростання частки та обсягів натуральної діяльності домогосподарств в кризових умовах веде не до скорочення показників національного продукту на макрорівні, а до їх зростання. Тобто за статистичними показниками криза може виглядати як економічне зростання або стабільність.

З цих міркувань випливає наступне теоретичне питання. Чому в умовах кризи домогосподарства скорочують власну участь у суспільному поділі праці та суспільному (ринковому) виробництві, якщо натуральне виробництво є менш ефективним? Відповідь слід шукати у розмежуванні інтересів суспільства і домогосподарства. Суспільне виробництво дійсно є більш ефективним, але з погляду всього суспільства. Відтік ресурсів домогосподарства з ринкового сектору відбувається тому, що для нього інвестування стає менш привабливим з-за проблем розподілу результатів (доходів). Якщо конкретне домогосподарство отримує з натурального господарювання більший економічний ефект (доход), то ніякі докази про відносну неефективність власного городу для нього не є аргументованими. Тобто проблема забезпечення зростання суспільного виробництва за рахунок додаткових ресурсів домогосподарств полягає не тільки у сфері виробництва, а й у сфері розподілу. Економічно справедливий розподіл – це не зрівнювальний, а такий, що економічно змушує домогосподарства вилучати свої ресурси та інвестувати їх у суспільне виробництво. Індикатором порушення такого критерію і стає наростання натуралізації домогосподарської діяльності.

Проблема справедливого (економічно ефективного) розподілу доходів має своє продовження в теорії стратифікації. Зазвичай визначення рівня соціального розшарування за рівнем доходів оцінюється за кількісними показниками (кількість доларів США на душу населення на рік). Такий підхід дійсно може слугувати критерієм абсолютного рівня розподілу доходів. Але відомо, що кожне домогосподарство має різний економічний потенціал, володіє різними ресурсами, що в тому числі накопичувалися й попередніми поколіннями, тому абсолютні доходи не можуть слугувати показником соціальної справедливості. На наш погляд, розділення домогосподарств на бідних та багатих повинне будуватися не на кількісних критеріях, які є завжди суб'єктив-

ними, а на якісних, пов'язаних з поведінкою домогосподарств у виборі моделі натуральної або ринкової поведінки. Бідні (скривджені) домогосподарства вилучають свої ресурси з ринку, багаті, навпаки, намагаються їх інвестувати, тому що отримують відносно більшу норму доходу. Тому ступень натуралізації господарювання домогосподарств може слугувати об'єктивним критерієм соціальної справедливості у суспільстві.

Таким чином, по-перше, існує суттєва різниця у масштабах грошових і натуральних виплат державою та підприємствами домогосподарствам на мікрорівні й аналогічних фінансових потоків між секторами на макрорівні. Тому макроекономічні показники не завжди адекватно віддзеркалюють реальні результати економічної діяльності та доходи домогосподарств.

По-друге, прийнята методика обліку діяльності домогосподарств на макрорівні має певні обмеження та протиріччя. Тому слід шукати інші принципи обліку діяльності домогосподарств на макрорівні.

По-третє, об'єктивними індикаторами соціального стану суспільства можуть слугувати макроекономічні показники залучення домогосподарства до ринкового середовища або ступень натуралізації їх виробництва.

Література

1 Белозёров С.А. Сущность и функции сбережений домашних хозяйств. Финансовый мир. Вып. 3 /Под ред. В.В. Иванова и В.В. Ковалева – М.: ООО «Изд-во Проспект». – 2006.

2 Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т.О.Кізіма; [вст. слово С.І.Юрія]. – К.: Знання, 2010. – 431с.

3 Управление финансами на микро и макроуровне: монография /С.В. Гришина, В.В. Колмаков, В.В. Коокуева и др. /Под общ. ред. В.В. Колмакова. – Тюмень: Ист Консалтинг, 2010. – 180 с. – Режим доступа: <http://www.cemi.rssi.ru/mei/articles/sajf10-07.pdf>.

4 Руководство Канберрской группы по статистике доходов домохозяйств.// Европейская экономическая комиссия. Конференция европейских статистиков. Пятьдесят девятая пленарная сессия.– Женева, 14-16 июня 2011г. – Режим доступа <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/2011/3.r.pdf>;

5 Система национальных счетов 1993 года / Всемирный банк, Комиссия Европейс-

ких сообществ, Международный валютный фонд, Организация Объединённых Наций, Организация экономического сотрудничества и развития. Брюссель, Люксембург, О.К., Нью-Йорк, Париж, Вашингтон, 1998.

6 Счета сектора домашних хозяйств: опыт использования понятий и составления счетов//ООН, Департамент по экономическим и социальным вопросам, Статистический отдел, – Нью-Йорк, 2001, ST/ESA/ STAT /SER.F /75/Vol.1.

7 Рыбьянцева М. С. Учетные системы различного уровня как основа обеспечения экономической безопасности – Режим доступа <http://ej.kubagro.ru/2005/07/pdf/05.pdf>.

8 Мирюедов А.А., Мирюедов Д.А. Оценка экономического потенциала домашних хозяйств как элемента национального богатства //Вопросы статистики. –2001.– № 10.– С.35-38.

9 Зухба Е.Н. Демократизация образования как фактор глобализации // Вісник Донецького університету економіки та права: Зб. наук. пр. – Донецьк: ДонУЕП, 2005. – №2. –

С.198-207.

10 Зухба О.М. Освіта та розвиток людського капіталу як складова інноваційності в епоху економіки знань // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Зб. наук. праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – №7-1'2011. – 216с. – С.44-52.

11 Применение системы национальных счетов в странах с переходной экономикой. Методологические исследования. Руководство по национальному счетоводству. – ООН, Нью-Йорк, 1997. 195с. – Режим доступа: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_66R.pdf.

12 Международная стандартная отраслевая классификация всех видов экономической деятельности. Статистические документы. Серия М, №4. Изд-е ООН, 1990.

Статья поступила в редакцию 12.11.2012

О.Ю. ПОПОВА,

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРАВ ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто проблеми встановлення прав власності на природні ресурси в забезпеченні сталого розвитку. Запропоновано поділ прав власності на природні ресурси на чотири групи: відсутність прав власності, пасивні, активні та інтегровані права власності. Показано умови забезпечення сталого розвитку залежно від вибраної інституціональної моделі прав власності.

Ключові слова: *сталый розвиток, права власності, природні ресурси, інституціональна модель.*

Глобальні екологічні виклики вимушують суспільство здійснювати пошук та впроваджувати принципово нові підходи до управління господарськими процесами. Задекларовані в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. принципи сталого розвитку, використання яких забезпечувало б гармонійний перехід до збалансованого природокористування та максимізації задоволення потреб сучасності і майбутніх поколінь, призвели до позитивних зрушень. Одними із найбільш успішних принципів, реалізованих на

даний момент, слід вважати участь і доступ до екологічної інформації та правосуддя як обов'язкових компонент життєспроможного суспільства. Водночас фахівці визначають, що поруч із успішністю реалізації політики сталого розвитку виникають ряд проблем, пов'язаних із повільними темпами прогресу, відсутністю прогресивних зрушень. На конференції Ріо+20 оприлюднені дані, які засвідчують неспроможність використовувати на практиці принципи сталого розвитку, низький ступінь координації, послідовності й узгодженості дій як окремих індивідуумів, так і суспільства в цілому [1].

Поняття сталого розвитку отримало суспільне визнання більш ніж 20 років тому внаслідок поширення та нарощування протиріч між зростанням суспільних потреб та збільшенням використання природних ресурсів, значна кількість яких є обмеженою та невідновною. Однак політика сталості, яка підтримується більшістю держав, не дозволяє зни-

© О.Ю. Попова, 2012

.....
<http://www.donntu.edu.ua> / «Библиотека»/ «Информационные ресурсы»

<http://www.instud.org>, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_ekon/